

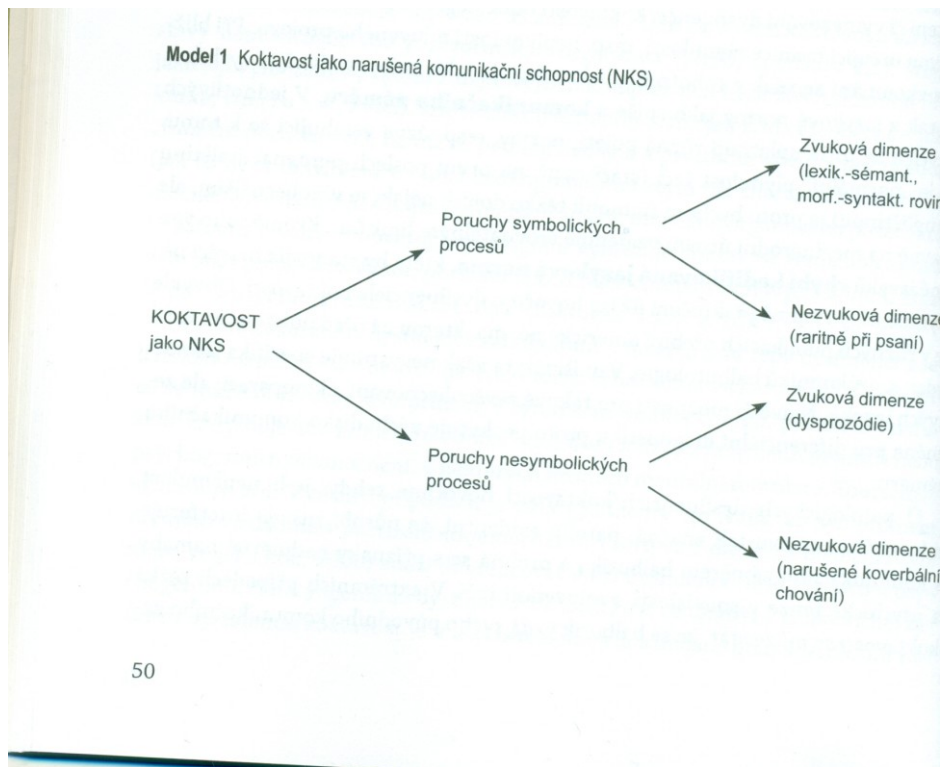
Zdroje

Kerekrétiová, A. (2008). Velofaryngální dysfunkce a palatolalie. Praha:Grada.

Lechta, V. (2010). Kaktavost. Praha: Portál.

Lechta, V. a kol. (2003). Diagnostika narušené komunikační schopnosti. Praha: Portál.

Lechta, V. a kol. (2003). Terapie narušené komunikační schopnosti. Praha: Portál.

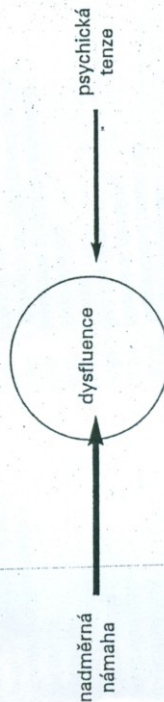
Model č. 4. Patogeneze koktavosti (Lechta, 2000b)

1. fáze: Vývojová dysfluence. Fyziologická neplynulost (zpravidla repetice bez nadměrné námahy a psychické tenze) jako doprovodný příznak ontogeneze řeči, která ve většině případů spontánně zanikne.

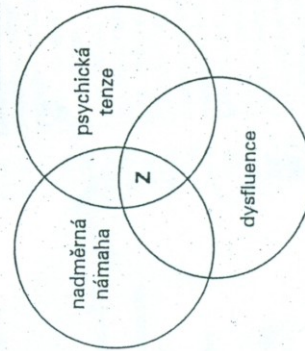

V případě nepříznivých okolností (např. genetická zátěž, chybná reakce prostředí na neplynulost dítěte, orgánové odchylky, atypické mozkové procesy) dojde postupně k druhé fázi, přičemž se mohou sřítat fáze koktání a plynulé řeči (*borderline stuttering*).

2. fáze: Incipientní koktavost. Přechod do patologie, zpočátku s omezením na proces mluvení; začínající průnik dysfluencí a nadměrné námahy. Mohou se vyskytnout prvky uvědomování si problému s řečí – zejména během aktu mluvení, první zážitky ztráty kontroly nad řečí.

V případě nepříznivých okolností fixace symptomatiky s postupným uvědomováním si handicapu (fixovaná koktavost) a pozvolný přechod do 3. fáze.

3. fáze: Chronická koktavost. Kompletní klinický obraz s postupnou habituací vzájemného průniku příznaků dysfluence, nadměrné námahy a psychické ten-

Neplynulost	Nadměrná námaha	Psychická tenze
Chronická koktavost (přibližně 14 let a více) habituace příznaků	prodlužování bloků spolu s tremorem rtů, sanice	logofobie, únikové, vyhýbavé chování, silné pocity frustrace a obav z komunikace, změny ve složitosti mluvy
Fixovaná koktavost (asi 7–13 let) převaha prolongací, repetice hlásek	bloky, napětí, tlačení, zápolení se slovy, narušené koverbální chování	rozpaky, pocit blamáže, vyhýbavé chování, situacioní strach, anticipování bloků a obtížných komunikačních situací
Incipientní koktavost (přibližně 5–7 let) prolongace, opakování částí slov, redukováná samohláska – schwa, sporadický výskyt období fluentní řeči	nepřirozená artikulace, vegetativní příznaky, znaky svalového napětí, někdy narušené koverbální chování, zvýšení tónu nebo akcelerace při dysfluenci	projevy netrpělivosti, hektika, občas uvědomění si obtíží, nejasnější pocity frustrace, ustupující zrakový kontakt
Vývojová dysfluence (asi 3–4 roky) vsuvky, slovní repetice, opravy nekompletních vět	žádné nápadné projevy	žádné projevy

Tab. 6 Balbutogram

BALBUTOGRAM			
Jméno a příjmení	Datum narození:	Věk: c.	m.
Dýchání (stupeň)	Fonace (stupeň)	Artiklace (stupeň)	Prozodie (stupeň)
☐ nepravdivé ☐ měkké ☐ hlasy všech ☐ dýchací spazmy ☐ narušené dýchání i v klidu ☐ jiné:	☐ tvrdé hlas, začátky ☐ inspirace ☐ neprůzračná hruška ☐ neprůzračné vysoký hlas ☐ neprůzračné nízký hlas ☐ kolísání výšky ☐ dýškové ☐ jiné:	☐ nepřirozené artikulační postavení ☐ nazalizace ☐ dyslalie ☐ problémové hlásky: ☐ jiné:	☐ přízvuk ☐ tempo ☐ melodie ☐ rytmus:
KLINICKÝ OBRAZ			
Dysfluence (%)	Nadměrná námaha (stupeň)	Psychická tenze (stupeň)	
☐ R1 - repetice částí slovíček ☐ R2 - repetice celých slov ☐ RSZ - repetice slovních zvrát ☐ P - prologace ☐ I - interjekce ☐ TPA - lha nesp. lokaliz. pauza ☐ PRER - přerušované slovo ☐ NEK - nekompletní slovní zvrát ☐ OP - oprava ☐ jiné:	☐ b - blok ☐ nádech - Naruš. koverb. chování (5 nejvýraznějších symptomů NakGCH, s etiologií NN - symptom, stupeň): 1. 2. 3. 4. 5.	☐ Vět - vyřizové chování ☐ Lg - logorhie ☐ nádech - Naruš. koverb. chování (3 nejvýraznější symptomů NakGCH, s etiologií PT - symptom, stupeň): 1. 2. 3.	
% dysfluenci:	IA:	IZ:	Frekvence dysfluencí/min:
Balbutiograf			
% dysfluenci			
Ušhy	1. šepot	2. simulátní řeč	3. zpěv
Závěr:	Vývojová dysfluence ☐	Incipientní koktavost ☐	4. automatické formy
Jiné:			5. reprodukcce
Datum:			6. dokončování vět
			7. čtení/přepis obrázků
			8. spontánní řeč
			9. Chronická koktavost ☐
Vyšetřil:			

Tab. 4a Zuznamový arch - projevy narušeného koverbálního chování

Lokalizace	Symptomy	Stupeň	Etiologie
HLAVA	nepřirozené pohyby hlavy grimasy		
TVAR	evidentní spazmy na krku		
KRK	sraňování čela nepřirozené intonování		
OČI	zvedání obočí přerušení zrakového kontaktu v momentě dysfluence		
ÚSTA	pohyby rty pokřávání přerušování otevřených úst během boku tremor rtů		
NOS	Frščesův symptom		
RUCE	zadržování dlaní v pěst nepřirozená gestulace		
NOHY	dupnutí při přiklovení boku zvedání ramen		
TRUP	pohyby trupem		
VEGETATIVNÍ PRIZNÁKY	potení zčervenání zrychlování hlasy		
		Index NakGCH	
		Zaznamenal:	

Datum:

Stručně:

- 0 - nevyskytuje se
- 1 - lehký (leak si ho obvykle nepovšimne, logoped jej při diagnostice identifikuje)
- 2 - střední (je nápadný do té míry, že ho postřehne už laik)
- 3 - těžký (interferuje s komunikačním záměrem v širokém rozsahu, že dostane běžného posluchače do rozpaků)
- 4 - velmi těžký (může znemožnit realizaci komunikačního záměru mluvícího nebo dekodování informací ze strany posluchače)

Etiologie:
 Z - zřetelné vylučování výškových detailů symptomů přepodkládám psychickou nebo
 NN - při zřetelné etiologii výškových detailů symptomů přepodkládám nadměrnou námahu
 Index NakGCH (nezahrnuje koverbálního chování) - součet všech hodnot (tedy stupně jednotlivých symptomů) v
 součtu všech možných hodnot

Tab. 4b Škála hodnocení symptomů NKS (aplikace na koktavost/narušené koverbální chování) - interpretace

- 0 - symptom se nevyskytuje; to je maximální cíl terapie....
- 1 - lehký stupeň (laikem je obvykle nepostřehnutelný; logoped jej při diagnostice identifikuje); obvykle si toto stupeň narušeného koverbálního chování všimnou jen profesionálové (logoped, příp. psychologové, lékaři); často si narušeného koverbálního chování na tomto stupni není vědom ani balbutik.
- 2 - střední stupeň (je nápadný do té míry, že ho postřehne i laik; zde už jde o nápadný projev, jehož rušivý vliv ještě více znásobuje vliv zakoktavování, a je třeba ho akutně korigovat).
- 3 - těžký stupeň (interferuje s komunikačním záměrem až do té míry, že dostane posluchače do rozpaků); běžný komunikační partner má dilema, jak správně zareagovat na takto vyhraněné narušené koverbální chování balbutika.
- 4 - velmi těžký stupeň (příznak je laik vystupňován, že může znemožnit realizaci komunikačního záměru mluvícího nebo znemožnit dekodování informace ze strany posluchače - tj. v konečném důsledku jde vlastně takéž o znemožnění realizace komunikačního záměru. Opakovaná nerealizace komunikačního záměru, at je to z jakéhokoli důvodu, může vést k velmi vážné frustraci balbutika, ale i jeho nejbližšího okolí).

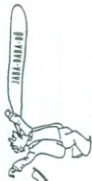
Tab. 15

Podobnosti a rozdíly mezi breptavostí a koktavostí

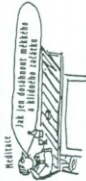
Hlavní rozdíli	Breptavost	Koktavost
Základ poruchy	centrální porucha řeči	neurovegetativní dysfunkce
Charakter poruchy	nekrévořivý	křečovitý
Uvědomění si poruchy	není	projevuje se
Charakteristické znaky:		
– specifické příznaky	opakování	prodlužování a opakování
– tempo řeči	často příliš rychlé	převážně normální
– stavba výpovědi	mnohdy nesprávná	obvykle správná
– obava z výslovnosti		
– nekterých tlasek	neobjevuje se	objevuje se
– koncentrace pozornosti na řeč	zlepšuje řeč	zhoršuje řeč
– relaxace, uvolnění	zhoršuje projev	zlepšuje promluvu
– cizí jazyky	zlepšují řeč	zhoršují řeč
– souhryby a grimasy	spíše se neobjevují	objevují se často
– záznam EEG	často rozsáhlý	obvykle v normě
– experimentálně vyvolány		
– oční tras	parametry se přibližují normě	odchyška od normy
– melodie výpovědi	méně monotónní	více monotónní
Hlasité čtení:		
– dobře známého textu	špatně	plynule
– neznámého textu	plynule	špatně
Písmo	nedbale, mnoho oprav a skrtů	zúžené
Úbinky:		
– alkoholu	zhoršují	neovlivňují záporně
– lésova efektu	zhoršují	oslabují
Psychické vlastnosti	bezstarostnost	nesmílost
	pichlavost	nejistota
	impulzivnost	brzdění aktivity
	povrchnost	nedůvěra
Průběh poruchy	stálý	spontánně zlepšovaný a zhoršovaný (návrtný)
Podstata terapie	zkoncentrování pozornosti na řeč	psychoterapie, jakož i odvrácení pozornosti od řeči
Prognóza závisí	na soustředění	na emocionálním postojí pacienta

Obr. 1 Deset příkazání (Šebianová a Králíková, 1999)

1. **Při mluvení hovoř pomalu – bez ohledu na to, zda zrovna koktáš nebo ne.**
Během mluvení se snaž zpomalit. Mezi jednotlivými slovy a větami déle přestávky. Uvidíš, že budeš O. K.

2. **Snaž se, aby začátek tvého projevu byl měkký a co neklidnější.**
Tvoje slova, kterých se bojíš, tě uklidní prodloužením začátek slabik slov.

3. **Kochej tak, aby to každý viděl.**
Bez te, šikovně, jaky/jaka já, i se svou koktavostí.

4. **Všiměj si na sobě všech svých neobvyklých pohybů a gest.**
Zjistíš-li při nepřítomném mluvení, že mrkáš, očiááš prudké pohyby hlavou nebo rukama, nelekní se, jen si jich všiměj. Do svylosti se pozoruj v zrcadle. (Co na tom, že tě ostatní možná budou považovat za narcistu?)

5. **Nevyhýbej se mluvení, neobcházej a nenahrazuj slova, z nichž máš strach.**
Čím víc se těmto slovům budeš vyhýbat, tím víc a déle se jich budeš bát.

6. **Divej se do očí člověku, s nímž hovoříš.**
Když si s někým povídáš, nedívej se, má-li nové boty, ale ani někam stranou – snaž se mu dívat přímo do očí.

7. **Mysli na to, co budeš říkat!**

Dokonči to, co chceš říci, i když při tom koktáš. Přenes se přes to bez zmatkování.

8. **Měň melodii a rytmus řeči.**

Nechceš-li uspat ty, kteří tě poslouchají, nehovoř monotónně.

9. **Soustřed se na slova, při nichž nekotáš.**

Všiměj si fází řeči, během nichž mluvíš plynule, a těs se z nich.

10. **Máš-li chuť hovořit, udělej to.**

Čím více budeš mluvit, tím víc budeš sebevědomější.

Obr. 9 Hierarchie příznaků breptavosti

Příznaky breptavosti první úrovně (týkající se obsahu výpovědi)

dezorganizace myšlení
bezobsažná řeč

neuvědomování si problému
slabé chápání výpovědi

Příznaky breptavosti druhé úrovně (týkající se formy výpovědi)

nesprávné věty

chudá skladba

Příznaky breptavosti třetí úrovně (týkající se substance výpovědi)

rychlé tempo řeči
opakování hlásek, slabik, slov a vět
embolofrazie
chybná artikulace

nepravidelné tempo řeči
revize
prodlužování hlásek
monotonní řeč

Tab. 13

Základní a přidatné symptomy breptavosti

(podle Louise, Hinzmana a Hula, 1985)

Základní symptomy	%	Druhotné symptomy	%
Rychlé tempo řeči	88,96	Chybná artikulace	40,00
Chybné věty	62,99	Neurologické poškození	35,71
Dezorganizace myšlení	59,74	Rodinná breptavost	33,57
Nepravidelné tempo řeči	59,74	Opožděný vývoj řeči	30,00
Neznalost problému	57,80	Poruchy motorické koordinace	29,29
Opakování slov	47,40	Nedostatek školních schopností	24,85
Opakování hlásek, slabik	44,81	Společenská nepřizpůsobivost	27,14
Opakování vět	41,56	Opakování vět	27,14
Slabé chápání výpovědi	40,91	Boj s neplynulostí řeči	27,14
Snížení koncentrace pozornosti	38,96	Těžkosti při učení	27,14
Revize	33,74	Slabé chápání výpovědi	27,14
Nedostatek školních schopností	26,69	Chudá syntax	27,14
Chybná artikulace	25,97	Opakování slov	26,43
Chudá syntax	25,32	Snížená koncentrace pozornosti	23,57
Řeč bez obsahu	25,32	Opakování slabik, hlásek	21,43
Embolofrazie	24,68	Prodlužování hlásek	20,71
Poruchy motorické koordinace	21,43	Chybné věty	20,71
Opožděný vývoj řeči	20,13	Problémy při psaní	20,00
Těžkosti při učení	20,17	Dezorientace myšlení	20,00
Boj s neplynulostí řeči	19,50	Napětí během řeči	18,57
Neurologické poškození	16,89	Nepravidelné tempo řeči	17,86
Napětí během řeči	12,94	Neznalost problému	17,14
Prodlužování hlásek	11,69	Řeč bez obsahu	16,43
Problémy při psaní	11,04	Revize	16,43
Rodinná breptavost	9,10	Monotónní řeč	15,71
Monotónní řeč	7,80	Nedostatek hudebních schopností	15,00
Ostatní údaje	7,80	Sekundární příznaky poruch chování	15,00
Společenská nepřizpůsobivost	7,14	Embolofrazie	13,57
Sekundární projevy poruch chování	3,25	Rychlé tempo řeči	6,43
Nedostatek hudebních schopností	1,30	Ostatní údaje	3,57

Obr. 1
Částečný rázštep sekundárního podněbia

Obr. 2
Úplný rázštep sekundárního podněbia

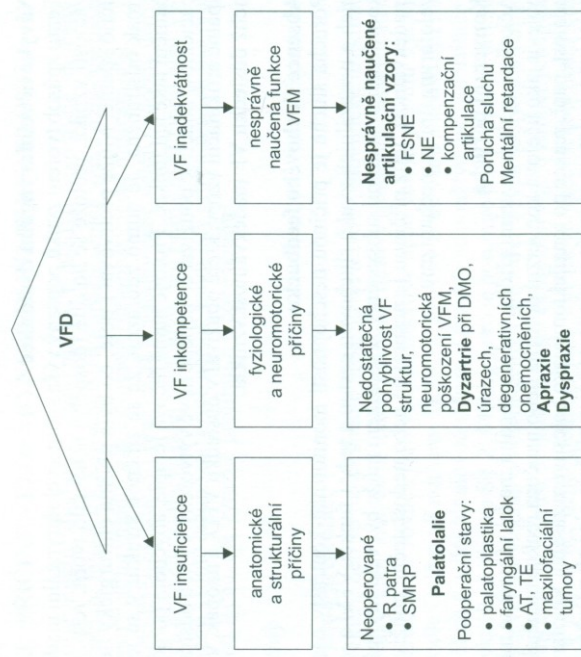

Obr. 3
Úplný jednostranný rázštep primárního a sekundárního podněbia

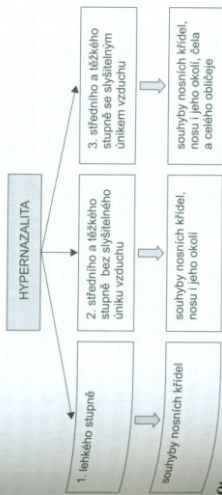
Obr. 4
Úplný obojstranný rázštep primárního a sekundárního podněbia

Na vytvoření velofaryngální dysfunkce

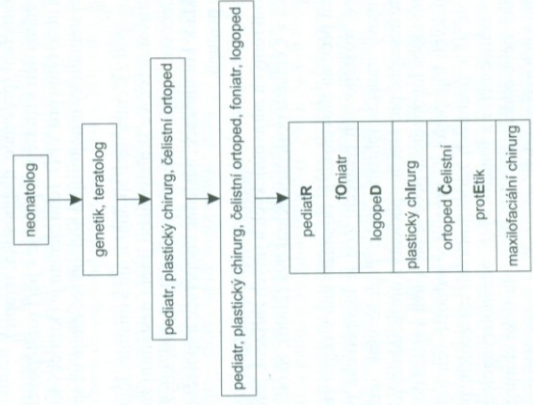

Obr. 3 Příčiny velofaryngální dysfunkce

Obr. 10 Vztah stupně hypernazality k narušenému koverbálnímu chování v obličejí

Obr. 14 Průběh transdisciplinární péče